

SLOVENSKA BČELA.

Mesca septembra 1850.

Luna.

Sedeli smo v družbi veseli
Slovenskoga sini rodú,
Domače smo pesmice peli
Ganljivoga serca glasú.

Za pesmico pesem versti se,
Ko dihal skoz perje bi pih;
V razkrita sva serca vtopi se
Zbudivši občut in izdih.

V spominu se bridke rodijo,
Da k petji se solze vdero,
V oblačno podnebje kipijo,
K očetu molitve neso.

Od sužnosti časov, nesreče
Razgrinja toživen se pev,
Novivši nam rane skeleče
V opombi sadajnih še rev.

Kar luna skoz okno pogleda
Na družbo Slovincov glasno,
Ozira se tužnosti bleđa —
Da vtihne vse v izbi plašno.

Bledé se svim žarena lica,
Po sercih se trese nje vid,
Na sluhe zabije pesmica
Soglasen prežaljnosti snid:

Verni sini majke stare,
Čujte, čujte, kar povem;
Brate vaše sužnost tare
Zaljna zmir od hiš njih grem.

Kamor Sava se preteka
In posluša vbozih jok,
Narod silen — sužen veka
Overiženih še rok.

Tam kjer hribec, njiva
Joka voda solznata,
Kjer je tožba vedno živa
Mati roda — mačoha; —

Mačoha — joj! turska sila,
Mačoha mu vera je,
Ki preljube deca 'z krila
Majke prave zmir kradé.

Kjer je Slava pokopana,
Kjer propad je bil za dom,
Kjer je vsekana mu rana
Kjer je vere bil razlom.

Kjer slavjanska je lastina,
Up, obzir prihodnosti,
Kjer peklenska se suznina
Dava roda še kervi.

Čujte, čujte, jok se sliši,
Čez nebo razlega se —
Nosijo ga zvezde, piši,
Žarki solnca — noči tme.

Kad od Juga zemlja trese
In razpenja se vihar,
Kad sorodnici proste se,
Kad bojišče bo oltar:

V roke sablje kervorujne
Puške smertne na ramé, —
Padle bodo trume tujne —
Če nebesa še budé!

Ni življenja dete vredno —
Če v verigah majka spi!
Uro sužnosti posledno
S Turči boj naj ji gromi!

Oblaki se hudoviharni
Objemajo v sredi neba,
Ko luni ponočnici žarni
Ostavi se pesem letá.

Kot grom se po sercih razlega
Besede budivne razum
Nje žar po očesih svim bega
V sercih vplamivši pogum.

In množica tiho vun plane,
Prisega zaveka tje v noč,
Da zlega v nočivne se strane,
Da jeka nebeški obroč:

Majka je ena
Cenena žena
Slava v porodu — Slava je smert!
V slogi češena,
V slogi svečena,
Hram nje v razdvoju — čar je nje
stert!
Zato kdar zove
Streti okove
Kar je nje sinov — gre naj v
prepir;
Da na bojišču,
Slavnim svojišču
Mati bo zerla — sinov lep pir!..

In množica duše navdane
Zdaj tje razkropuje se v noč —
Prisega se zlega v vse strane
Glasi se v nebeški obroč.

Tulite jo nočni viharji!
Tulite jo groza in strah!
Tulite, da v srečni nam zarji —
Dom reši si složen svih mah! —

Love Toman.

Sveta gora na Českem.

(Konec.)

Hitro minejo srečna otročja leta, in mala Maričica je zala devica postala. Pogled lepo cveteče divice je očetovo serce s sladkim ponosom napolnil. »Le škoda,« je djal k svojej soprogi, »da bodeva morebiti že v kratkem najno ljubo hčerko zgubiti morala, če se ljubezen v njenem mladem sercu vneme. Tedaj pa mora si Marička verlega in berhkega viteza izvoliti; jedini biser moje hiše ne dam komur koli bodi.«

Marička je pa tudi zaslužila te perimek; zakaj s vsimi čednosti okinčana, ki pridnej gospodinji pristojijo, in s njenim blagim sercam in živahnim duhom se je vsakemu prikupila.

Razun svojih starišev je vse domače enako ljubila, in s vsakim z enako nedolžno odkritoserčnostjo govorila.

Med hišnimi je bil tudi sin voglarja Boleslava s imenom Jindrih, ki ga je Zdenko med svoje oprodnike uverstil. Ko je

Marička še majhna bila, je moral fantič pogosto pri njej se znajti in s njo igrati, in ko sta oba že bolj dorasla, je Marička še zmiram svojemu blagemu tovaršu, ki je zdaj berhek vojak postal, posebno nagnjena bila, kar je tudi njenim starejšem dopadlo, ki so odkritoserčnega in poštenega mladenča prav radi imeli.

Jindrih je bil že dvajseto leto dopolnil. Prav terdne postave je bil, in si je v vojaških vadbah toliko urnosti prilastil, da je skoraj vse druge tovarše prekosil. V dveh bitkah je svojemu gospodarju veliko k zmagi pripomogel.

Pri poslednji bitki je pa tako hudo ranjen bil, da so ga morali domu odnesti. Blagoserčni Zdenko, ki je mladenča kakor svojga sina ljubil, je ga posebno Maričkinej skerbi priporočil. „Le glej,“ je djal, „da tvojemu tovaršu ničesar ne pomanjka, zakaj on se je hrabro bojeval.“

Bolj ko zdravila je zala Marička s svojim milim pogledom in s sladkim govorom bolečine polajšati znala, tako da je Jindrih v kratkem spet ozdravel.

S telesnim zdravjem je pa ubogi mladeneč ljubi mir svojega serca zgubil. Zmiraj mu je Marička na mislih bila. Neka žalost se je njegovega serca polastila, ki mu je vsako veselje kalila. Predobro je vedel, da on ubogi vojak, iz najnižjega stana rojen, nikdar ne sme v sercu nježni plam ljubezni do svoje nekdanje tovaršice dalej gojiti ali ga njej clo razodeti.

Enaki nemir je tudi Maričkino serce obuzel. Zmiraj je jej nekaj menjkalo, odkar se je Jindrih ozdravil. En primerlej je jej uzrok njenega nemira razložil.

Jindrih nepokoja se znebiti sklene svoje občutke svojej materi razodeti, in se s njo posvetovati. Ravno tiste dni je njegova mati v grad prišla. Komaj je dočakal, da bi se s njo pogovoriti mogel. Zvesto začne svoj nemirni znotrajni stan popisovati, in jo prositi, da bi mu v tej stiski pomagala.

„Za božjo voljo,“ mu reče mati, „kako si še kaj takega misliti in svojega nizkega stana pozabiti mogel! Kako bi vitez tvojo prederznost kaznovati vtegnul, če bi tvoje misli zvedel! Zogni se rajši tega kraja, kjer nemoreš več mira uživljati.“

Prepričan da se njegove želje nikolj ne morejo spolniti, žalostno glavo pobesi in materi roko podá rekoč: „Prav imate, ljuba mamka! tukaj ne smem dalej ostati, jez moram odtod naprej. Moje komaj zaceljene rane in slabost bote me na nekaj časa vojaške službe rešile.“

Marička je pa za vertom vsa ginjena cel pogovor poslušala. Neizrekljiva žalost jo obide slišati, da Jindrih zavolj nje grad zapustiti hoče.

Jindrih svojo mater nekaj pota proti domu spremi. Že je jelo sonce zahajati, ko se nekemu logu blizo grada bliža, po katerem je se Marička rada sprehajala. Tudi dnes, pa vsa zamišljena se je v tem logu sprehajala, tako da Jindriha ni prej zagledala, da je jo pozdravil. Vstrašena obstoji in oba se zmetjeno pogledujeta.

»Si svojo mater spremljal, Jindrih?» ga Marička s trepečim glasom nagovori.

»Svojo mater sim spremljal, milostiva gospodična,» odgovori Jindrih in svoje oči pobesi.

»Kaj pa je ti, da si nekaj časa tako žalosten in potvarjen?»

»Moja bolezen, — še nekaj je zaostalo,» nehotoma položi roko na svoje serce; »bode pa že spet boljše,» reče težko zdihovaje, »le to, da tukaj ne morem dalej ostati.»

Marička, ki je zavolj Jindriha že terden sklep storila, mu je djala: Meni zaupaj, morebiti ti dober svet dati, in ti serčnost in zaupanje do sam sebe vdihniti zamorem, če se mi razodeneš. — Ti molčiš? — No ker se bojiš tvoje serce meni odkriti, tako vedi, da mi je vse znano, kar tvoje serce teži.

Pri teh besedah Jindrih njeno roko prime in jo na svoje ustnice pritisne, ter hitro v germovje pobegne.

Drugi den so Jindriha v gradu zgrešili pa mislili so, da je s materjo domu šel. Pa ko ga tretji, četerti den, ja ko ga cele nedelje še ni bilo domu, je Zdenko postla k voglarju poslal poprašat, zakaj Jindrih nazaj ne pride. Pa tudi tukaj gu ni bilo, ker je še v tisti noči, ko je slednjokrat s Maričko govoril, k svojim starejšem prišel, in drugi den po nasvetvanju in s pomočjo taistih iz tiste krajine pobegnul.

Občno je se v gradu zavolj Jindriha pogovarjalo, in zlo je škerbela njegove znanca nja neznana osoda.

Tudi Marička je bila zlo žalostna, in je po samotnih krajih zavolj njega jokala. Tako plakajočo je enkrat njena mati zapazila, ki je že dolgo uzrok njene žalosti zvedeti hotla.

»Jindrih me ljubi in je zatorej v ptuje kraje pobegnul,» je rekla plakajoča, in je svojo mater objela. — Modra mati je zatorej ni grajala, ker je dobro vedela, da bi to vse zastonj bilo, in jo je le talažila, da bode se sčasoma vse na boljše obrnulo. Zraven si je pa mislila, da bode Jindriha sčasoma morebiti čisto pozabila. Tudi sopругu je pri lepi priložnosti Maričkino ljubezen do Jindriha razodela, ki je se zatorej zlo zavzel. »Čeravno» je djal, »mi je zlo žal po mladenču, pa vender njegovo djanje le hvaliti moram, ker je skoz to pokazal, kako skerbi za čest naše rodbine. Koljko žalega bi on

nam mogel storiti, če bi ne bil tako pošten mladeneč. Rad bi enkrat spet od njega slišal, da bi se mu za njegovo lepo djanje hvaležen skazati mogel. Hvala Bogu, da je se to še tako obrnulo, deklca je še mlada in bo ga v kratkem pozabila.”

Marička pa svojega tovarša ni mogla pozabiti. Da bi pa svoje starejše, ki so zavolj nje še zmiraj v skerbi bili, potolažila, je od dneva do dneva veselejši prihajati si prizadevala. Oče in mati so se zatorej zlo veselili, ter niso vedeli, da je le sladki up ljubega Jindriha v srečnejših okoljšinah zopet najti v njenim srcu veselje zbuditi zamogel.

Vsako leto je se Maričkin god svečano obhajal. Vsi sedmi vitezi s svojo družino so se povabili. Velika gostija, ples in igra je vse goste na dobro voljo pripravila. Tudi lov nikolj ni smel menjkati. Marička kraljica te svečanosti je se od drugih zlahtnih gospodičen odlikovala ko lesketeča denica od drugih zvezd. Marsikteri verli vitez je zalo devico snubit prišel, alj Zdenko se še ni hotel od svoje ljube hčerke ločiti, kar je tudi Marički zlo po volji bilo.

Ko je pa osemnajsto leto dopolnila, in ko je Bernard sin Zdenkotovega naj ljubšega prijatelja Maričko snubil, je oče mislil, da bi zdaj že čas bil jo vdati. Bernard Rišovski je bil sicer še mlad, pa verli in hraber vitez, da bi vsaka gospodična si v čest štela takemu plemenitniku roko podati. Tudi Marička je ga zlo spoštovala. Pa vendar svojega dragega Jindriha ni mogla pozabiti, zmiram je še upala, da bo se gdekedaj sreča še tako obrnula, da bo ga enkrat svojega imenovati mogla, ker pa starišev ni hotla razžaliti, je, čeravno s težkim srcem, v zaroko s Bernardom privoljila. Pri gostiji si je prizadevala dobre volje biti, zraven je pa gorko molila k materi božji, da bi jej iz te stiske pomagala.

Po gostiji se je cela vesela družba v veliki gojzd na lov podala. Zdenko je predelec od svojih tovaršev berzega jelena lovivši zašel, da ni vedel, kje da je in kam da se ima obrniti. Upaje koga svojih ljudi priklicati nekterikrat v svoj lovski rog zatrobi, kar zasliši šum v germovju, ki se mu zmiraj bolj približuje. Zdenko konja spodbode in ravno šumu nasproti jezdi. Naglo ga neka misel spreleti. Spomnul se je namreč, da je pred nekimi nedeljami v tej krajini tolovajsko druhal razgnal, od katerih je nekajko polovil, nekajko mu jih je pa všlo.

Kaj hočem storiti čisto sam, je djal sam per sebi, ako me tolovaji napadejo? — Kar zagleda šest čverstih oboroženih možev iz germovja pridreti. V svojem obupanju še enkrat v

svoj rog zatrobi. Pa kmalo ga tolovaji obstopijo. Nehotoma mu na misel pride, kako je pred osemnajst leti svojo hčerko v tem gojzdu kerstil, in naglo raz konja skoči, poklekne, roke povzdigne rekoč: Sveta Marija, mati božja! bodi moja pomočnica in vari me proti sili sovražnika.

Osupnjeni tolovaji malo nazaj stopijo, kakor da bi iskrenega molivca ne smeli motiti. Komaj je svojo molitvo dokončal, prijezdi v skok mlad oborožan vitez s svojim oprodnikom nad prestrašene tolovaje, ter začne po njih mahati. Zdenko hipoma švigne na konja in svoj ojster meč potegne. Tri tolovaji so lahko ranjeni hitro pobegnuli, dva sta bila vjeta in zvezana, in jeden, ki je se preveč zoperstavljal, je bil v boju posekan.

Zdenko se zdaj vitezmu zahvaliti hoče, ki ga je gotove smerti rešil, ko ga pa bolj pogleda, zavpije poln veselja: »Jindrih! Ti si bil moj varh, ki ga je meni blažena devica poslala? — Od kod pa prideš? Kako berhko si oblečen! — Vidim, da imaš vitežke znamenje.»

»Kralj me je za moje male zasluge med svoje viteze uverstil in mi lep gradič v vžitek dal.»

»O pojdi s menoj ljubi Jindrih! da poiščeva lovsko družbo; tam se hočeva dalej porazgovoriti. —

Kmalo so se vsi lovci na odločenem mestu sošli, in Zdenko, je jel pripovedati, kaj se bi mu bilo zgodilo, če bi ne bil Jindrih o prayem času prispel in tolovajsko četo razkropil. Jednoglasno »živio« je zadonelo iz vsih strani.

Maričica, ki se je v ženski družbi tudi tukaj snidla, je svojega ljubovnika na prvi pogled spoznala. Njeno lice se je jelo spremenjati; ni mogla besedice pregovoriti.

Kmalo sta se Jindrih in Maričica porazumila, ktera mu je bila med tem tudi namen svojih starišev razodela. Jindrih se je tega močno prestrašil, vendar upanja še ni clo zgubil. Odkril je njeni materi nepremenjena čustva svojega serca, ter o živo poprosil, da bi nju pri očetu zagovarjala, kar je res jtudi storila.

Zdenko se je sicer nad tem začudil, vendar naslednje v te prošnje privolil rekoč: »Vlovili ste me; vjiti vam nikakor ne morem. Ti, Jindrih, si zdaj verli korenjak in junak, pošteno si svojo deklico zaslužil. Naj blagoslovi vaju oče nebeški!»

Da Bernardu Rišovskemu to vse ni po volji bilo, si vsaki sam lahko misli. Vendar kaj bi bil hotel početi? Še te večer si je izbral izmed krasnih devic, ki so se pri zaroki Jindriha z Maričico snidle, drugo ženico.

Na gori, kjer je bil Zdenko Maloveški na čudno vižo tolovajem otet, je dal cerkvico sozidati in jo Materi Božji posvetil. Veliko čudežev se je tukaj zgodilo. Zatorej se je te kraj: „sveta gora“ imenoval in se še dan današnji tako imenuje, kamor vsako leto tisuč in tisuč romarjev shaja častit čudopolni obraz Marije device, Matere Božje.

Na stenah krog cerkve speljanega hodališča je še med veliko družini tudi viditi namalana podoba, kako vitez Zdenko Maloveški, odkoljen od tolovajev, na zemlji klečé za pomoč iz nebes prosi.

M. Reinhart.

Vitežtvo ilirsko.

Veličastno in slavno je viditi dobitnika, kako se razširja s svojimi zmagonosnimi trunami od deržave do deržave; ali vendar še veliko veličastniše in slavniše pa je, ako se majhen narodič krepko orožja poprime in se s vitežkim srcem in še clo s naj boljšim uspehom za svojo svobodo in samostalnost poskusi. In to je, kar v sledečih verstah popisati hočem.

Azim, malo mestice stare Ilirijé, je bilo greben, na kterem si je kervoloki hunski Atila svojo glavo razpraskal. Taj čas je careval nad rimskim cesarstvom Teodozio II., ker pa je bilo njegovo cesarstvo neizmerno veliko, se ni bal hunskega sovražnika. Al ko blisk se prikaže Atila na mejah in še prej ko glas všine s svojo neštevilno vojsko u cesarstvo. S strašno divjostjo je stopal bič božji od izhoda k zapadu.

Teodozio mu pošle svojo vojsko nasproti, ali junaška slava rimskih vitezov je v treh kervavih bojih otemnela. Cvetéča ilirska polja so bila jednaka pustej puščavi, mesta so bila pogorela in kerv je rekama tekla. Vsi prebivavci so bili že prevladani in pomandrani, le serčni junaški Azimčani so zvesto svoje mesto in svobodo branili. Ves trud, vse prizadevanje sovražnika je bilo zastonj. —

Ves prestrašen vterdi ali boljše rečem, kupi Teodozio mir od Hunov. Osem jezer ok (pomeni po našem 2½ funt.) zlata je moral na jedenkrat odrajtati, in množino vsakoletne vojsknine (plačila od vojske) obljubiti. Vboga carevina je ječala pod težkim hunskim jarmom. Samo Azimčani niso hotli tega sramotopolnega plačila odrajtovati, rekoči: da jih še ni nihée prevladal, da še niso vidili v svojem mestecu ptujega predobitnika. Hunski kervolok se je čudil hrabrosti Azimčanov, kateri so tolikrat hunsko vojsko razbili.

Atila se je rotil Teodoziju s novo vojsko, ako ne bo svojih podložnikov na obderžanje vgovorjenega mira prisilil. Od straha prisiljen je poslal Cesar Anatolija v Azim, naj terdoglave viteze na mir s Atilom nagovori. Ali zastonj. S jednim glasom so zavpili: „Rajše vsi vmerjemo, kak da bi hunski sužni bili. Ako vi hočete kakor živina Atilu služiti, to znate storiti, mi pa bomo slavno na razvalinah mesta poginuli, vendar hunske mu jarmu se nikdar ne podali. Po našej smerti naj poberejo naše blago; ali dokler so nam še glave na ramah in sablje v rokah, si morajo vsako ped zemlje s kervjo drago kupiti.“

Vse prizadevanje in nagovarjanje Anatolija je bilo zastonj, Azimčani so ostali s Atilom v neprijateljstvu.

Atila pošle zdaj novo vojsko nad nje, katera je jih tako ojestro prijela, da že niso upanja imeli prevladati. Napeli so tedaj še jedenkrat vse svoje sile, in tudi ne bez uspeha. Na jezeri so podali Atilovi vojščaki od ostrih mečev serditih Azimčanov. Ko Atila to vidi, je jim ponudil mir. Zdaj je svoje trume odpeljal, govoreči: da bi scer Azimčane pokončati mogel, vendar jih nigdar ne prevladati. In tako se je vbrnilo to malo mestice pred divjim hunskim kervolokom, pred katerim je cela Evropa trepetala. (Po ilirskem.)

Omika in izobraženje Slovencev.

III.

U poprejšnem zvezku „slovenske bčele“ smo podali načert za narodske učilnice, kterega je gospod Dr. Amerling, slavni vodja Budeča u zlatnom Pragu, napravil, in po kterem se tudi šolski pripravaiiki u Budeču za česke učilnice pripravljajo. Marsikteri bravec je misil: „Prav in dobro bi ja blo, če bi se Slovenci toliko lepih in zlatih navkov učili; pa to je preveč, to je nemogoče, tisti načert je zgola sladka sanjarija.“ Marsikej smo že doživeli, ođ česar naši predstarši še sanjali niso; ravno taka bo tudi s našimi učilnicami, ktere so dolgo let čisto zanemarane bile, in daleč zadi ostale. Dajte nam dobre knjige in prave učinike, zares! čudne reči bomo tudi pri učilnicah doživeli. Kar naši slavenski bratri Čehi znajo in zamorejo, tudi nam Slovencec ni nemogoče. Amerlingov načert mora biti tudi za nas Slovence zvezda prehodnica, on

mora biti tudi za slovenske šole tako imenovan „ideal“, ktere-
ga doseči mora biti naš trud in naše veselje. Alj za sedaj
nam menkajo knjige, nam menkajo učniki; pa vendar dobili
jih bomo, ako Bog da in sreča junaška. Ze skoraj tri leta
čakamo, — naše slovenske učilnice so pa le pri starem ostale;
kar je semtertje kaki vlastenec s velikem trudom in znojem po-
ravnal, to imamo, drugega nič. Čas hiti; — že je spet no-
vo šolsko leto pred durmi; alj se mar tudi to leto ne bo nič
popravilo in zboljšalo? Slovenski vlastenci! neizrečena škoda
bi bla, spet zlat čas jednega celega leta zgubiti; zato oglasi-
mo se!

Kako bi se zamogle slovenske učilnice že pri-
hodnje leto prav lahko poravnati?

Kakor se zdi, bi za prihodnje leto najboljši blo, ako bi
u učilnicah zunaj žalostnega stanja učnikov vse pri starem
ostalo; le samo to naj visoko ministerstvo uka zapove:

1. da se ima prav ojstro na to gledati, da vsi otroci od
6 — 12 leta po šolskih postavah pridno u šolo hodijo;

2. da se prihodnje leto, ako še ni nič novega pripravle-
nega, povsod po celej Sloveniji upelejo T e r ž a š k e bukve,
ki so prav koristne, lične, dober kup in u novem pravopisu na-
tisnjene. Odkritoserčna vošila „Novic“ zastran šolskih bukev se
gotovo u sercu vsih Slovencev odmevajo.

3. da se že k letu tako imenovane „pripravnice“
(Vorbereitungsschulen) napravijo, u ktere bi hodili 6 let stari
otroci, in ako stariši hočejo, tudi mlajši; tu bi vsi ostali do
sedmega leta.

Od tih pripravnic, ktere so po naših krajih še ma-
lo znane, prinese „Jadranski Slavjan“, izverstne in visoko
učene roke neki izverstni sostavek, kteri bo gotovo vsim šols-
kim prijatelem prav po godu; za to ga tukaj le malo okraj-
šanega ponatisnemo, in radi obstojimo, da bi mi od tih pri-
pravnic kej boljšega spisati in učenikom u roke podati ne mogli. —

„Jadranski Slavjan“, ki ga slavjansko društvo u Terstu na
svitlo daje*), in kterega vsim Slovencem živo priporočimo, pi-
še na strani 30 takole:

Osnova pripravivnice narodnih učilnic.

U V O D.

Namen perviga razdela v pervim redu je otroke tako brati
pisati, šteti in govoriti učiti, de se takih reči v naslednih re-
dih še obširniši učiti zamorejo.

*) Žalibog bo te izverstni list s Avgustam za čas prenehaj.

Učiti brati je bila dozdej poglavitna skerb učenika; in ko še dobro govoriti otrok ni umel, je že moral naprej čerke poznati, zatim jih zlagati in poslednje tje naprej brati se učiti. Otroci, ki so dobro glavo, in več razuma imeli, so še take nerazumne reči zapopadli, in poznavši bolj ali menj inena čerk jih eno za drugo imenovati, zlagati in brati začeli; neki drugi so nekoljko časa s njimi deržali, alj ker niso mogli težav več zmagati, zadej ostali; nar več pa se jih še čerk naučilo ni, ker je učenik s boljšimi napredoval in mu časa, s slabšimi v škodo boljših se muditi, ni ostalo.

Za tega voljo je malo po malim nastajalo po razločni zmožnosti otročičev veliko razdelkov, ki so učenje zlo težko delali, je le malo prav pripravljenih naprej šlo, veči del pa jih dve, tri leta v enaki učivnici ostajalo, in še nekoliko zgubivši vse veselje, clo šolo zapustilo.

Če se to razgleda, se najde, de vsega tega je krivo bilo, ker pamet otročičev še zadosti razvita in razjasnena ni bila. Čerke poznati otročičam ni tako lahka. Morajo si toliko majhnih čert, narejenih znamenj glasov, ki si jih še svesti niso, tako vtisniti, de jih ne le po njih razločkah eno od drugiga razločijo, ampak tudi, kakor hitro jih zagledajo, brez pristanka naravnost in čisto imenujejo; morajo namreč imeti pravi ogleđ vsake čerke, kakor znamenja, in znati s njim spodoben glas ali vsaj ime združiti.

Takšne težave in njih zvir poznaje, se lahko vé, de to bo otročičam le takrat lahko, kada reči, ki se jim pred oči stavile bodo, ogledaje paziti, jih priličovati in razločivati se navadili, in zatorej v stanu bodo, prav najti tudi razločnosti malih reči, namreč podob, kar so čerke.

Tako bi se ne le njih oko izbristnilo, njih pamet prebudila, ampak zadobili bi tudi malo po malim lahkost v govorjenju. Kader bi otroci se ogledovati privadili, in njih govorni udi se omikali, bi k branju pripravljeni bili; in učivnica, ki bi se v nji pripravljali, bi se pripravivnica imenovati mogla.

V pripravivnici bi se sledeče reči učiti morale:

I. O g l e d o v a t i.

Ogledovati će reči, lastne reči ali njih podobe otrokam pred oči staviti in jih voditi, de si od njih primerne prilike, ki se jim ogledki pravi, naredijo.

Začne se te uk s vidljivimi rečmi, ki se okolj učencov, namreč v učivnici znajdejo; se gre k domačim, ki jih že sploh poznajo, se jim reče, de naj jih imenujejo, in če jih prav ne

imenujejo, učenik krivo ime popravi, imenovaje vsako reč po svojim pravim imenu in veli, da naj jo spet sami tako imenujejo.

Ima se to učiti po iskavnim načinu, to će reči, učenik ima otroke voditi prašaje, da imena reči najdejo. Na priliko: Kako se kliče, na čim doma sediš? Stol, naslonišče. — Kako se kliče, kjer mati kuhajo? Kuhinja, ognjišče. — Kako se pravi kraju, kjer se vino hrani? Klet, hram.

Ko je učenik otročiče lastne reči imenovati nekoljko dni učil, jim že tudi podobe bolj znanih reči, ki se v sobi znajdejo, lahko pred oči postavi, pa le po listu, in vsak list ima le eno reč nazočiti.

Ko sobništvo kos za kosam dobro poznajo, in prav imenujejo, bi se vtegnilo poseben velik list, ki bi vse skupaj prikazaval, pred oči postaviti, zato da bi, kar so se naučili, povzeli, in tudi posamezne podobe najti in razločivati se vadili.

Se koristniši bi otrokam vtegnil biti vsak nauk, ko bi se od vsakiga velikiga lista deset ali dvanajst takšnih malih odpisov naredilo, da bi se njih podobe nekkih pet čevljev daleč lahko spoznale. Takšne odpise bi treba bilo poleg klopi tako na zid ovesiti, da bi se 7 ali 8 učencov okrog vsakiga vstopiti moglo in nar urniši izmed njih bi druge ravno tako spraševal, kakor je sam učenik učence iz velikiga lista spraševal. Tako postavim. Naj bi na velikim listu bile podobe sledečih reči: Mize, stola, skrinje, postelje, zercala, naslonišča, izobraz, peči, okna, vrat, dobnice (ure).

Učenik stegne palčico do podobe mize in vpraša: Kaj je to, ali kako se to kliče? To je miza. Učenik ima vselej odgovor otroka ponoviti, ter reče: To je miza. — Kazaje na stol, vpraša: Kaj je pa to? To je stol. Učenik ponovi: To je stol itd.

Ko vidi, da je eden ali drugi učencov dobro uren, mu reče, da naj ven pride, mu da palčico v roko in mu reče: Zdaj boš pa ti mene učil; stopi k deski (tabli), kaži na podobe in vprašaj ti mene, kakor sim jest tebe prej vprašal, ponovi tudi ti vsakrat moj odgovor, kakor sim jest tvojga ponovil. Učenc sperva sternu gleda, je plašen; druzi pa gledajo in pazijo, kaj bo iz tega. Ko učenik učenca oserči, vzame palčico v roko, stopi k deski, ter vpraša; pa se skoraj ne sliši. Učenik mu glasno odgovori, učenc vpraša že glasnejši; učenik odgovori in reče učencu, da naj odgovor ponovi; in malo po malim gre čuda dobro. Kmalò so pripravljeni še drugi, tako storiti. Učenik naj reče, da naj pristopijo in eden drugiga tako dolgo vprašajo, dokler vidi, da jim njegove pomoči več treba ni. Takšni učenci so zatim svaritelji in po

obodih vadijo svoje součence. Skoraj bi se ne verovalo, ali res je, da po tem se otroci eden pred drugim gnati začnejo in vidi se pri tem velika marnost in natajcnost.

Tako se nar. lepši prične in nar. gotovši vpelja vzajemni uk. Ko so se otroci po takim načinu nekoliko reči dobro naučili, se gre na prej in začne se imenovati živali in zeliša.

Koliko časa je učeniku na prvi stopnji se ustaviti treba, namreč pri imenovavnim uku, ali imenovanju reči, more sam po svoji znanosti razsoditi; al vendar pripravivnica mora tudi nekoliko od druge in tretje stopnje učiti. Na drugi stopnji se imajo imenovati deli reči; se ima namreč poverniti k rečem, ki so jih že ogledovali in jih nje dele najti učiti. Na tretji stopnji se zvonajnost, zvonajne lastnosti reči in njih delov najti in razločevati vadijo. Tudi to učenje se mora kakor uno s prviga začeti in po stopinjah naprej voditi.

II. Govoriti.

Učiti govoriti se pravi:

1. Otroke učiti in vaditi, da marljivo poslušajo in se govoré ter govorjenje ponavljaje prav služijo govornih udov. Zatorej se morajo otroci učiti male izreke in posamesne besede čisto in razumno izgovarjati.

2. Otroke učiti s ušesmi razločiti vsak besedni glas, ter zapaziti, kako se usta odpirajo pri vsakimu izreku. Otroci se morajo učiti razstavljati besede v zloge in potegovati glasnike, ki se v njih slišijo.

Sledeča prilika bo to bolj na tanjko pokazala. Na listih so podobe: okna, dobnice (ure) igle itd. Učenik pokaže na podobo okna in vpraša: Kaj pomeni to? To pomeni: okno. Pazite (če ravno ne prav na glas, reče učenik počasi, zastopno in glasno) o - kno. Kaj sim storil s ustni, ko sim rekel: okno. Ste jih gibali. — Prav, odgovori učenik in reče: Pri govorjenju usta gibati, se pravi usta odpirati. Kaj se pravi: Pri govorjenju usta gibati? Pri govorjenju usta gibati, se pravi, jih odpirati. Ko rečem: **o-kno**, kolikokrat odprem usta? Dvakrat. Kaj rečem, ko pervikrat usta odprem? **o**. Kaj pa rečem, ko drugikrat usta odprem? **kno**.

Tako se gre naprej s drugimi besedami in otroci se uče povedati, koljkokrat se usta odprejo pri vsaki besedi in kaj se vsakkrat izgovori.

Takšne vaje so otrokam prav prijetne, in če učenik ne koljko umolkne, sami išejo, kolikokrat se usta odprejo per ti ali uni besedi, posebno per imenih in primkih součencov.

3. Otroke učiti najti, kolikokrat se usta odprejo per vsaki besedi, ali število ustnih odpretov in poglavitni glas vsake ustne odprete. To će reći. Otroci se morajo učiti najti zloge vsake besede in glasnik vsakiga zloga.

Postavim. Kako se kliče s čim mati kaj šivajo? Se kliče: Iгла. S koliko ustnimi odpreti se zgovori: Iгла? Iгла se zgovori s dvema ustnimi odpreti. Kaj se zgovori s prvo odpreti? S prvo ustno odpreti se zgovori: I. Kaj se s drugo zgovori? S drugo se zgovori: гла.

Pazite. Pri vsaki ustni odpreti se sliši poglaviten glas. Kaj se sliši pri vsaki ustni odpreti? Poglaviten glas. Kteri glas se sliši per prvi ustni odpreti? glas: I. Ktera je druga ustna odprete? Je: гла. Učenik zgovori na dolgo ali potegne: а, reče učencam, de naj ga tudi oni na dolgo zgovorijo, ter jih vodi, glas а za se zgovoriti; pri ti priči je treba, zato de glas: а bolj spoznajo, zlog: гла razstaviti, ter pokazati, de se zraven а glas 'l in g' sliši, ali posebno, poglavitno glas а, in se reče: glas, ki se pri ustni odpreti nar bolj sliši, se imenuje poglavitni glas, in se razloči od drugih, ki se toljko ne slišijo. Kteri glas se pri ustni odpreti: гла, nar bolj sliši? alj kteri glas je poglavitni glas? Glas, ki se nar bolj sliši, ali poglavitni glas je а. S čim slišimo? Slišimo s ušesmi. In to, (kazaje uho) kako se imenuje? Uho. Učenik reče: Pazite dobro, beseda u-ho — koljko lastnih odpretov ima? Dve. Ktera je prva? Prva je u. Ktera je druga? Druga je ho. V odpreti ho, kteri glas se nar bolj sliši? Se sliši nar bolj o. Pred glasam o, kteri glas se sliši. Pred glasam o se sliši glas h. Pri ustni odpreti ho se sliši h in o; kteri glas se pa bolj sliši. Bolj se sliši glas o. Kteri je tedaj poglavitni glas pri odpreti ho? glas o. Kako se kličeš: Luka. Koljkokrat odpreš usta, ko rečeš Luka? Dvakrat. Koljko ustnih odpretov ima: Luka? Ima dve: Lu-ka. Ktera je prva? Lu. Ktera je druga? ka. Kteri glas je poglavitni per Lu? kteri per ka? Če učenik, kar sperviga storiti mora, samoglasnike na dolgo zgovarja ali poteza, zgovarjaje zloge, otroci malo po malem poglavitnem glase zlog in besed zapazijo in razločijo.

4. Se vadijo otroci zapaziti, de pri ustni odpreti se s poglavitnim glasam še drugi glasi, s njim združeni, slišijo, in kako se poglavitnemu glasu pridruženi soglasi, namreč: predglasi ali zadglasi, nadglasi ali izglasi razločiti dajo. To će reći, de otroci se morajo učiti razločiti zloge v njih dele, samoglasnike in soglasnike ali tihnike.

Na primero. Učenik kaže na oko, ter vpraša? Kako se pravi temu? O-ko. S koliko odpreti ust se zgovori:

oko? S dvema, namreč: o-ko. Kteri glas slišite pri prvi odpretvi? Glas **o**. Zapomnite, glas **o** je glas za-se alj enojn. Ktera je druga odpertev? Je **ko**. Zdaj bomo skušali, če je tudi **ko** za-se alj enojn glas. Kteri je poglavitni glas v **ko**? Poglavitni glas v **ko** je **o**. Učenik naj zgovori počasi zlog **ko** in predglas **k** nekoliko nižej in naj tako pokaže, de poglavitni glas **o** ima predglas **k**; in ker **ko** s dveh glasov obstoji, desiravno se s eno odpretvo ust zgovori, se zložen glas imenuje.

Postavim. Kako se je klical prvi človek? Prvi človek se je klical: Adam. Kteri glas slišite per prvi ustni odpretvi? Enojn glas **a**. Kteri je poglavitni glas v **dam**? Poglavitni glas je **a**. Zdaj se pa reče: **am**. Kteri glas se sliši za **a**? Glas **'m**. Kteri glasi so zase alj enojni v **am**? So **a** in **'m**. Prav, zdaj pa izreče učenik cel glas **dam**, in vpraša? Kaj slišite pred **am**? Slišimo **d'**. Povejte mi enojne ali zase glase v **dam**? Glasi zase ali enojni so: **d'**, **a**, **'m**. V imenu Adam, kteri glas se sliši per prvi odpretvi? in kteri per drugi odpretvi? **A** je glas zase alj enojn, **dam** je zložen glas. Kteri so zase ali enojni glasi v **dam**? In tako z drugimi besedami, posebno imeni in primki učencov. Se razumi, de kadeh se kakšno zgodivšno ime imenuje, je treba zgodbo v kratkim povedati.

III. Šteti.

Otroke učiti tako šteti, de se k rajtanju pripravijo.

Ne more se ovreči, de neznanost prave razvitve številck od eden do deset, ali pa preskok takšne pripravljive razvitve dela, de rajtanje v prvih in poslednih šolskih redih ne prinese sadu, ki se pričakuje. Številck razviti ne razumijo ne starši ne gospodarji ohranivnic, razviti jih neki učenički nič ne marajo, ter menijo, de šteti tje naprej, je že zadosti, otroke pripraviti k rajtanju; tako se že v početku nerazumne reči v glavo zabijajo; razumne pa odvrčajo in zanemarjujejo. Res je, otroci se šteti naučijo, če se jim večkrat naprej šteje, in če se jim skupej šteti stori; alj se pa more reči, de nar urniši otroci, kakor hitro reči pogledajo, ki jih številke: 2, 3, 4, 5, 6 ali 7 obsežejo in zapopadejo, tudi spoznajo, in kar reči morejo, koliko jih je, brez de bi potrebo čutili, začeti jih šteti od perve in prešteti po versti? Zato tožijo večkrat starši, de so njih otroci, ki so se v številstvu k rajtanju pripravljivimu slabo alj clo slabo ponesli, leto zgubili! In koljkokrat se sliši: Moj otrok je že do 30, 40, 50 in clo do 100 šteti znal prej, ko

je v občinsko šolo šel, in zdaj de bi tega ne znal? Temu se v kratkim tako le odgovori. Otroci so le števivne besede po versti imenovati znali, pa niso nič razumeli, kaj če reči več alj menj, tudi ne, koliko vsaka številka obseže, tudi niso vedli, kakšna je ena številka proti drugi, ker niso imeli njih nazočnih ogledkov.

Ta reč se ima tedaj v pripravivnici tako le učiti.

a) Se imajo otrokam lastne reči ali pa narisane pred oči staviti in se prava obsega ali pravi zapopadek številke od eden do deset dokazati.

b) Ima učenik vsako številko pred očmi učencov napraviti s čertami na deski in jo s vidljivimi rečmi nazočiti in skerbeti, de otroci od nje pravi ogled zadobijo.

c) Nova številka se sme le za eno enoto zmnožiti, pa se ne sme prej učiti, ko so predajo številko dobro razumeli in zapopadli.

d) Ko se nova številka uči in vadi, se imajo poprejšne ali že naučene številke vedno povjemati ali ponavljati.

Ponavljajo se pa številke nar ložej na listu, ki stavi pred oči toliko enakšnih, ter enako imenovanih reči, kolikor jih nova številka skup obseže; narisane reči dajo s svojo lego, svojo stajo in svojim djanjem veliko priložnost ponavljati poprejšne številke.

Prilika pokaže to bolj na tanko.

Podoba kaže tri golobe, dva, ki leteta, enga, ki sedi. Vsi skupej so trije; goloba, ki leteta, ponavljata številko 2; golob, ki sedi, številko eden. Neka podoba kaže 9 ovac, kakor novo številko. Tri leže, štiri se pasejo, in 2 stoje, brez de bi se pasle. Tako se ponavljajo številke 2, 3, 4.

Po takšnim uku bodo otroci prav razumeli perve števnice, in za tim se imajo učiti poredovnice po enakih stopinjah. Postavim. Podoba kaže 4 pse: prvi sedi, drugi leži, tretji stoji in četerti teče. Se vpraša: Koliki ali kateri pes sedi? koliki po versti leži? koliki po versti stoji? koliki v versti teče.

Podoba kaže lestve ali lojtre, ki imajo šest klinov. Kdor hoče po lestvih gor iti, na koliki klin mora nar prej stopiti? in zatim na kateri? itd. Pokaži mi prvi, drugi, četvrti, šesti klin. Koliko klinov je med prvim in tretjim? koliko med drugim in petim? koliko med prvim in šestim?

Se smejo po tem tudi druge števnice učiti, ker ni teško jih razumeti, če so se otroci prvih in zaporedovnih po takšnim uku naučili.

IV. Risati.

Risanje pripravlja k slikovanju ali obrazovanju.

Ogledavno učenje, kakor je rečeno bilo, je prav koristno otroški duši, ker jo zmiraj bolj budi in razvija. In ko otroci ogledke reči, ki so se jim kazale, v spominu imajo, jih začne mikati, risati po njih reči, ki so jih dobro ali nekoliko spoznali.

Mikanje, podobe narejati, ki ga čuti vsaki človek in posebno otroci, pri teh gotovo pokaže, de se je jih smislivost probudila, in je silno važno otrokoreditelju v dvojim obziru, ker je namreč naravnost k omikanju uma, in k povzdigi dušne izobraženosti potrebno.

Ker se dozda v naših narodnih učivnicah ne risati ne slikovati ali obrazovati ni učilo, tudi učivniški poglavarji velike koristi, ki je k izobraženju mladosti prinese, zadosti spoznali niso, ali pa premalo cenili, je potrebno, de se tako učenje bolj ogleda in pregleda, ker ogledavni uk, ki se ima po izgovorjenih naredbah vpeljati, je dvojen: namreč kazaven in storiven ali posnemaven, kar je ravno risati in slikovati. Prazna misel, de se risati učiti ne sme, dokler se učenci brati, pisati in rajtati niso naučili, in de bi brez rečeniga risanje clo škodljivo bilo, se ni še popolnoma zgubila.

Ali če se premisli, od kod pride, kar se k risanju potrebniga ceni, se pač najde, de svoj začetik tak dobro ko svojo popolnamost ravno v risanju ima.

To dokazati bo dovolj, kar sledi. Pojmo na kmetijo in poglejmo, kako kmet, ki ne brati ne šteti nezna, kmetijsko orodje s ogljem orisa, ali orodju, ki ga je popraviti treba, novo podobo napravlja. Ozrimo se na pastirje, ki na paši zemljo s palčicami zarisujejo in podobe napravljajo, in osno vaje ter izpeljevaje jih, naravno razumnost kažejo. Oburnimo poslednjic oči na otročiča, ki se igra s mervicami kruha, jih razstavlja in versti, dokler niso kakšni reči podobne: če pa najde belice (krede) alj svinčnik (plajbos), maže kamorkolj, in če ga vprašaš, kaj neki dela, ti ve na tanjko povedati, kar v mislih ima. In to očitno kaže, de se je njegova dušna delavnost, njegova razumnost zdrabila.

Se pa lahko razume, de se umetniga, sveršeniga risanja ne misli, ko se od otroškiga risanja govori. Misli se le, otroke s poskusi vaditi okomire, in gibčnosti in hitrosti njih okorno roko, de se oči in rok prav služiti naučijo.

Zatorej je treba s lahkim in prijetnim ukam otroke vaditi poznati in narejati vse ravne čerte, in prav soditi, kakšne so med seboj ena proti drugi; in poslednje jim kazati, kako se

čerte po legi in dolgosti različne zediniti, in podobe znanih reči in stvari, ki so s ravnimi črtami omejene, narediti dajo.

V. Gibati se.

Lahkodušnost in telesna živost ste si sploh enaki per otrokah. Una ne da duši, de bi se s enako rečjo dolgo pečala in na njo pazila, ta ne da telesu, de bi dolgo časa per miru bilo in kar je delati začelo, napredovalo; tode duša in telo se morata med seboj podpirati in se navaditi, stanovitno in samostojno delati, brez de bi se preveč strudile.

Kar dušno delavnost prebuditi in vladati tiče, je že bilo rečeno, ko se je govorilo, kako se imajo učiti zgor imenovane reči, tukej se bo le govorilo, kako bi se otročiči gibati vtegnili v pripravivnici, de bi dolgo sedenje, ki jih clo vtrudi, njih dušnim razcvetju škodljivo ne bilo.

Životno gibanje v pripravivnici nima se misliti kakor gimnastična vmetnost, ampak kakor reč otrokam lastno potrebna, podeliti jim za vsakim tudi kratkim delam, ki se pa njim dolgo vidi, njih mehкости primerno premembo; tedaj kakor narprilpravniši reč, otročiče s premembo razveseliti, in olikati njihov dušo in telo. Naj bi se za takšno gibanje priporočevali, kakorsni si bodo kraji, zdi se vender zanj narprilpravniši učivniška soba, če je scer prostorna.

Vtegnilo bi se vaditi takole gibanje:

Ko so otročiči okol pol ure s duham delali in s životam mirni bili, se preneha s ukam, prej ko se njihov život utruje, in prej ko se uka naveličajo.

1. Učenik vadi otročiče, kakor reče ali pokaže, vstati in stopiti, poredoma eden za drugim iz klopi, nar prej iz perve, zatim iz drugi in postopati proti zadnim klopem in se okolj njihov poverniti vsak na svoj kraj; to vse začne prvi učenc v prvi klopi.

2. Kakor so se prej posamesni sprehajali, jim drugikrat reče, de naj se sprehajata dva in dva, in če je prostor tudi po tri in štiri, per tem prime prvi učenc v prvi klopi družiga za roko itd.

3. Se ponovi ono pervo gibanje in scer tako, do otročiči s desno nogo prestopajo, in zraven, kakor se jim veli, zdaj-desno levo-pravijo, zdaj-eden dva-štejejo. Tako se ponavlja tudi gibanje pod številko 2.

4. Se pridruži gibanju štenje enakih številk in reče, de naj se vstavljajo nar prej za eden dva, tri, štiri; zatim od eden do šest, od 1 — 8, od 1 — 10; čez deset pa se iti ne sme.

Veliko enakih koristnih gibanj znajti, ne bo težko nobenemu učniku, n. pr. mahati s roko po redu, vzdigniti zdaj desno, zdaj levo roko v stolih in ne v stolih s enim ali drugim unih gibanj. Nobena takih vaj pa terpeti ne sme čez 20 minut.

VI. Keršanski nauk.

Temelj djanske reje je keršanski nauk, in vreden perviga mesta v vsaki učivnici. Se bo morebiti komu čudno zdelo, de se od njega še le tukej za drugimi rečmi govori, ali nate odgovor.

Otročičem, ki se jim je Stvarnika spoznavati učiti, je treba, de se svet sploh in nar imenitniši stvari posebno spoznavati prej učijo. Morajo se tudi učiti, de neke stvari človeka hranijo, iz nekih pa on si nareja, kar mu življenje lajša in zdravje, in še iz drugih si napravlja orodje itd. Ko se otročiči svet, in njegove stvari nekoliko poznati bodo naučili, jim ne bo težko, se povzdigniti k Bogu, nar popolnišimu bitju, stvarniku in gospodarju celiga sveta, in njih serce se bo s čudenjem in hvaležnostjo do vsigamogočnega Očeta napolnilo.

Takšne pobožne počutke prebudi v otroških sercih ogledavni uk, in kakor se vse, kar se uči, verteti ima okolj občne srede, od ktere svitlost prijemlje, in kateri spet nekoliko svetlosti od svoje strani vrača, tako bi v pripravivnici občna sreda, ki bi na pobožno polje prvo žarjo dajala, ktera bi se nazaj vračala, ogledavni uk bil. Bolj ko bi stvari otročiče k Stvarniku povzdigovale, in navdavale s čudenjem in spoznanjem nar višiga bitja, bolj bi čutili dolžnost Stvarnika ljubiti.

Pri takšnih priložnostih bi se otročičem bilo učiti sbranih pa kratkih molitvic. Te molitvice bi pa biti morale zapopadka primerjeniga otroški pameti in tako zložene, de bi jih lahko razumeli; de bi se pa njih serce bolj ganilo, bi se take molitvice naprej alj skupej molé učiti morale, ne pa tako, de bi se naprej molilo, in kakor bi se besede izreklo, jih ponavljati storilo. Tudi kratke serčne pesmice, pobožne pripovedi posebno iz svetiga pisma, enako zložene, bi prav koristne bile.

K o n e c.

Ta osnova uči, de dušo pripraviti k prvemu nauku, kakor je sestavljen za narodne učivnice, je treba jo razviti; kaže tudi, kako bi se uk v poslednih redih razširiti dal in koristno izpeljati.

Uvod k splošnemu zemljopisu.

(Spisal Dragotin Robida.)

§. 1. Naša zemlja je okroglasta.

Naša zemlja je okroglast del sveta, ki se v 24 urah krog svoje osi verti, in v letu krog sonca suče, od kteriga ona do biva svitlobo in gorkoto.

Terdim, de je zemlja okroglasta, kaki pomoranči alj kakimu jabelku nar polj podobna. Komej mi bote leto verjeli, kedar se vam ravna zdi, ino na nji nebo slonejoče. Ako bi zemlja resno ravna bila, kakor miza: bi vsim ljudem, ki na leti mizi prebivajo, v tistim hipu sonce zašlo; ino vsim ljudem, ki pod leto mizo prebivajo, v tistim hipu sonce izhajalo. De pa sonce ne izhaja, ne zahaja vsem prebivavcam na zemlji v tistim hipu se lahko prepričaš. Vzemi dobro uro, in pojdi kakih 30 ur na ravnost proti sončnim izhodu alj proti jutru, in najdel boš, de v slednjim kraju sonce za celo uro poprej izhaja, kakor v tvoji domovini. Ako bi ti 180 ur proti sončnim izhodu šel, bi tvoja ura šest kazala, kedar bi ti slišal poldne zvoniti. — De zemlja ni ravna, kakor miza, se prepričaš, kedar po dolgi ravnini proti kaki cerkvi greš. Nar prvič zagledaš verh visokiga zvonika, pa cerkve še ne vidiš; pozneje tudi sleme cerkve, ino potlej vso cerkev gledaš. — De je zemlja okroglasta, terdijo čolnarji, ki so proti sončnim zahodu odrinili, se zmirej naprej peljali, ino od sončniga izhoda domu perpeljali. Ako bi zemlja ne bila okroglasta, bi se bili morali verniti na robu, in domu plavati od sončniga zahoda. — De je zemlja okroglasta, tudi iz tega sodimo, ker vidimo zvezde na nebu, ki so enake tela sveta, kakor naša zemlja, okroglaste.

Kakor sonce merkne, kedar mesec med našo zemljo in njega pride: tako tudi merkne mesec, ako naša zemlja med njega in sonce stopi. Senca naše zemlje na mescu je pa vedno okroglasta, in kakoršna je senca, takšna je zemlje postava, od ktere senca pride. Ako mi tega ne verjameš, poglej senco okrožnika, ktera je podolgasta, ako deržiš okrožnikov rob proti luči.

§. 2. Zemlja se verti krog svoje osi.

Zdi se nam, de se sonce z vsimi zvezdami krog zemlje verti, in sicer od jutra proti večeru. Ako tako stojiš, de imaš sončni izhod na desni, zahod na levi; stoji opoldnevno sonce za tvojim herbtam, in 12 ur pozneje stoji opolnočno sonce pod

zemljo. Od tod izvirajo imena: Izhod, zahod, poldan, polnoč, z katerimi imeni zaznamnjujemo svetne strani. Pa se nam le zdi, de se sonce krog zemlje verti, kakor tisti, ki se v čolnu pelje, meni, de čoln mirno stoji in ljudje, hiše, drevesa na bregu mu nasproti hitijo.

Marsikdo me bo vprašal: Od kod pa veš, de se zemlja verti? Temu odgovorim, de se meni bolj pametno zdi, de snežna kepa po hribu, kakor de bi se hrib po snežni kepi valil; de je bolj pametno z vozam okolj hriba, kakor z hribam okolj voza dirjati; de je bolj pametno, de se mlinski kamen krog svoje osi, kakor de bi se mlin vertil, in kamen mirno ležal. — Taj vidiš, de je nebo z zvezdami veliko veči, kakor naša zemlja, in vunder misliš, de modri stvarnik nebo krog zemlje verti. Zvezdogledi imajo še druge dokaze, po katerih zagotovijo, de se zemlja krog svoje osi verti.

De me bote ložeje zapopadli, kako se zemlja krog svoje osi verti, kako dan ino noč postane, ogledujmo zemljo v majhini podobi kake pomoranče, alj kake pomoranči enake podobe iz ilovce. Skoz pomorančo vteknilo ravno iglo tako, de gre skoz njeni recelj in muho. Ako se nam ljubi, lahko vertimo pomorančo krog igle. Ako bi bila dolga igla od poldne proti polnoči skoz sredo zemlje vtaknjena, ktera se na koncih v nebo vpira: bi imeli poldansko in polnočno piko na nebu, in iglo alj os, ktera seže od poldanske do polnočne pike, in ktero zvezdogledi svetno os imenujejo. Kakor kolo na osi, tako se verti naša zemlja na leti vmišteni svetni osi.

Položimo krog pomoranče, ki nam našo zemljo pomeni, dva obroča. Perviga čez recelj, muho in tisto pomorančno piko, kjer bi opoldnevno sonce stalo; drugiga horicontalsko, kakor mirna voda stoji, čez tiste pike, ktere nam pomenijo kraj zemlje, kjer o Marie oznanenji alj Matevžu sonce izhaja in zahaja. Tretji obroč pa položimo navprek perviga, tako, de bo povsod enako daleč od receljna in muhe stal. Pervi obroč imenujemo poldanski obroč alj poldenik (meridjan); drugiga imenujemo polobnebj (horicont); tretjiga pa vravnovar (ekvator).

Zdaj poznamo tri imenitne obroče naše zemlje: poldenik, polobnebj in vravnovar. Poldenik gre naravnost od poldnevne pike do polnočne. V tem stoji sonce, opoldne zgorej; opolnoči spodej. Polobnebj deli zemljo v zgornjo in spodnjo polovico. Pervo vidimo, druge ne. Skoz polobnebj sonce izhaja in zahaja. Vravnovar deli zemljo v poldnevno in polnočno polovico. Mi živimo na polnočni polovici. Vsak imenovanih obročev se deli v 360 stopenj (gradov), stopnja v 60 minut, minuta v 60 sekund. Stopnja ima 15 milj alj 30 ur; torej ima vravnovar 5400 milj, ino kdor bi

po letem obroču krog in krog zemlje enako hitro šel, bi potreboval 10800 ur. Ako bi pa kdo skoz sredo zemlje od izhoda do zahoda iti mogel, bi imel blizo 1719 milj dolgo pot.

Obroč krog pomoranče, ki smo ga vravnovar imenovali, razdeli v 360 stopenj, alj saj v 36 enakih delov, ktere zaznamvaj z številkami 10, 20, 30, 40 in tako dalje do 360. Oberni pomorančno iglo, ktera je kakih 6 palcev dolga, z enim koncam proti poldnevu, z enim proti polnoči; postavi polnočni konc igle na podporo kake 4 palce visoko, in oberni pomorančo tako, de imaš število 360 na levi, kjer o Marie oznanenji, alj o sv. Matevžu sonce zahaja; število 90 na verhu, in število 180 na desni roki, kjer o Marie oznanenji alj o sv. Matevžu sonce izhaja. Zdaj pomoranča skorej tako leži, kakor jo vidiš v zemeljskih krožicah. Ako hočeš, de bi sonce, ki tebi od jutra sveti, tudi tistim svetilo, ki prebivajo na levi strani sončniga zahoda, moraš pomorančo od leve proti desni, alj od zahoda proti izhodu verteti. Iz tega vidiš, de se zemlja od zahoda proti izhodu verti, ino de sonce čez blizo 24 ur v tisti poldanski obroč stopi. To nas uči, de se zemlja v 24 urah krog svoje osi verti, ino po vravnovarji 360 stopenj dokonča, zatorej se v vsaki uri 15 stopenj naprej zaverti.

Kar smo dozdej na pomoranči vidili, je tudi viditi v podobah, ki se jim zemeljski krožici pravi. Ti so večkrat v polkrožica razdeljeni, ktera si lahko zjedinjena misliš, ako enake števila zvonajnih obročev skupej padejo.

Ako v krožicu kos poldanskiga obroča, ki zemljo poloviči, kteri kos med vravnovarjem in polnočno alj poldnevno piko leži, v devetdeset enakih delov alj stopenj razdeliš, ino saj desefice 10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90 z svojmi številkami zaznamovaš; potlej skoz lete števila položiš obroče ravnotekoče vravnovarju, pa tudi skoz polnočno in poldnevno piko, skoz števila vravnovarja položiš obroče, kteri režejo poprejšne vravnovarji ravnotekoče, dobiš mrežo.

Morebiti me boš prašal, čemu je toliko obročov, ki človeka lahko motijo? Ti obroči nam služijo v znaunje, kje kako mesto, kaka gora, kako jezero i. t. d. leži. Ako mi vse obroče, ki skoz polnočno in poldnevno piko gredo, poldanske obroče imenujemo: ino vse, ki od vravnovarja povsod enako daleč stojijo, ravnotekoče obroče imenujemo: dobimo za vsako mesto, vsako goro, vsako jezero piko, kjer se dva obroča režeta. Tako leži Rim blizo tamkej, kjer se 30 poldanski, in 42 ravnotekoči obroč nad vravnovarjem režeta; torej pravimo: Rim leži 30 stopenj proti izhodu in 42 stopenj nad vravnovar-

jem. — Bvenos Ajrez v Ameriki leži blizo tamkej, kjer se 320 poldanski ino 45 ravnatekoči obroč režeta; torej pravimo: Bvenos Ajrez leži 320 stopenj proti izhodu in 45 stopenj pod vrvnovarjem. — Opomniti moram, de zemljopisarji večidel položijo prvi poldanski obroč čez neki otok Fero, in polovico zemlje od tega obroča proti izhodu imenujejo izhodno zemljo, polovico zemlje proti zahodu pa zahodno zemljo.

(Dalje sledi.)

B u l g a r i.

Na iztočnem kraju Evrope živi doslej sužen, nesrečen, komaj po imenu poznat, pa vendar našega sočutja toliko vreden narod — narod bulgarski. Pod naj težjim jarmom je začuval svoje starinske običaje, svojo živo vero, svoj plemeniti značaj in zdi se nam, da mu je že po njegovem zemljopisnem položaju prisojeno, da zopet slavo in veliko važnost nekdanje svoje minulosti steče. Njegova domovina je veliko trikotje med Dunavo in Črnim morjem, med Kladovom blizo erdeljske granice in Burgasom, bojno luko, ki Carigrad s Odeso veže. Ker zamore Evropa na Azijo le samo po potu Dunave in Črnega in potem Sredozemnega morja uzdelovati, je jasno ko beli dan, da bi vlada, ktera bi si tih tergovaških cest prisvojila, s tim gospodarica od pol Evrope postala. Zato zaslužijo Bulgari veliko pozornost, zakaj oni so gospodarji tih cest in pokrivajo, ali bolje govoreč hermetički zapirajo Carigrad od suhe zemlje.

Te narod šteje sedaj okolj 4,500,000 duš. Prostor, ktereга zauzima, je u prikladnem razmerju k primorju bulgarskemu; vendar se Bulgari še ves čas dalej razprostirajo, sosebno pa na prostranih, pa pustih poljanah Tracie in proti Gerskej posred helenskih pokrajin; zakaj ondašnji stanovniki, preselivši se k morju, so že davno ostavili svoje plodne doline tim selečim se gorjancem. Ovde padajo osobito v oči protivni značaji in pravci obeh plemen: Slavjani se pečajo s poljodelstvom, in Gerci iščejo svoj dobitek na morju, ter osnovujejo na vsih morskih bregovih naselbine in gradove.

Nemareč za to seljenje naznačujejo zemljopisci sedaj kakor prej za granice Bulgarske: Tracijo, Mačedonijo in Arbanijo, čeravno tudi u tih pokrajinah še dan današnji sila mnogo Bulgarov živi; sosebno so v Mačedonii Bulgari jezgra

stanovništva; v vsih jugozapadnih predelih imenito od gor Kalara, Šatice, Ostrova in Verije clo tje do dolin Njajuste in Vodena se govori serbski in bulgarski; samo na jugu so še mačedonski poljedelci Gerci. V Solunu je toliko slavjanskih stanovnikov, da se reči zamore, to mesto je ravno toliko gerško kot slavjansko in Slavjani bi se gotovo ne dali iz gerškega polotoka bez kervavega boja izterati. U Tracii imajo Bulgari tudi več važnih mest, in oni so povsod jezgra stanovništva tje do blizo Carigrada. — Poglejmo iztočno Arbanijo in tudi tu je več celih okraju, da se samo bulgarski govori. Najposlej se razprostirajo njihova stanovališča tje do Livadije, in Bulgare najdemo še clo v Peloponesu. Te naselbine so toljko važnejše, ker so to marljivi in zmerni ljudi; in ker oni rajši v selih prebivajo in mesta dragovoljno Gerkom prepuščajo, jih svet ne opazi, ali s vsim tim so oni naj večji narod evropejske Turske.

Ce se ravno te narod silno rad preseluje in zato Bulgarov tudi v oddaljenih zemljah n. p. u Vlaškej, čisto od domovine odcepljenih najdemo, se vendar Bulgari ničesar bolj ne čuvajo, kakor da se jim pleme s nobenim drugim ptujim kolenom ne pomeša. Po dokončanej vojski leta 1829 so Rusi okol 30000 Bulgarov seboj vzeli, ter jih na plodovitih poljanah podneperskih naselili; vendar se ti Slavjani niso mogli privaditi ruskemu načinu življenja in naj poslej so se spet jeden za drugim vsi v Tursko nazaj povernuli.

Razločiti se môrete dve Bulgarske: jedna na severju, in druga na jugu Balkana; ona se razprostira proti Dunavi, in ta proti sredozemnemu, Gerčkej obližnjemu morju, ktero Bulgari Belo-more-to imenujejo. Ona perva imá vse vlaške in ogerske, ta pa vse gerške proizvode. Tudi stanovniki teh dveh zemelj se med seboj razlikujejo: severni Bulgari govore narečje ruskemu sila jednako, tudi so zadržali več tatarskih običajev; zató se je jih tudi več poturčilo kakor južnih, mal da ne zavisim heleniziranih Bulgarov. Pervi so sirovi in neotesani, manj gostoljubni, in svojemu gospodarju bolj pokorni; oni tako hitro govorijo, da jih človek težko razumi. Temu nasproti je jezik južnih Bulgarov bolj ilirskemu in gerškemu podoben, mil in blagoglasen. Ta razlika značaja se očituje tudi že pri njihovih otrocih; na jugu hitijo ti prijateljsko pred potnika, ali na severju bežijo pred njim in beseda: „strani čelovek“ se ima pri njih za pogerdo.

Goljufajo se oni, ki mislijo, da je Bulgarska jedna jedina velika zemlja, zakaj že priroda je jo na 5 — 6 okrajev razdelila, od kterih imá sedaj vsako poglavitno mesto 30 — 50000 stanovnikov. Ti okraji so: Zagora ali prekobalkanska Bulgar-

ska, kjer je tudi precej osmanskih stanovnikov in glavno mesto Filipopolje; — Dobruja, bulgarsko primorje Črnega morja, kjer se še nogaitski Tatari, ki so iz Krima došli, s čergami skitajo s glavnim mestom Varna; — podunavska Bolgarska s glavnim mestom Vidin; — visoka Bolgarska, znotrajna zemlja, kjer vsred stermentih berd staro sveto mesto Sofia (bolgarska Moskva) leži; — in naposled mačedonska Bolgarska s glavnim mestom Seres, ki do Carigrada in Athosa derži. — Tako imá Bolgarska dva morja: prek Varne dobiva asiatske in ruske, in odpravlja tje svoje proizvode, in prek Seresa in Soluna občuje s vsimi južnimi evropejskimi lukami. — Podelivši narav tej u zemljopisnem obziru tako pogodno ležečej zemlji isti jezik in običaje, čisto različne od sosednih zemelj, je jo očividno odločila za jedno državno telo, in dosedaj je to združenje samo sirova sila vbrabila.

Da se število bolgarskih stanovnikov vsakega leta pomnožuje, Turkov pa zmanjšuje, je več okolnostim pripisati: Bolgari namreč svoja deca verlo ljubijo, ter jih vsake rano smert donoseče bolesi skerbno čuvajo. Morivni vojskni štropot hrumi mimo njih bez sledú, ker jih oholi Osmanlija iz vojske izključuje. Neprestano besneča kuga prizanaša kristjanom, ker se nje čuvajo in grabi večidel le same Osmanlije. Dokazano je, da vsaka kužna bolezen u Turskej skorej vsakokrat okol 1 milion stanovnikov pomori. Leta 1838 je podavila kuga samo u bolgarskej zemlji 86000 in to skorej samih Osmanlijov, u mestih Sofii in Filipopolju je jih poginulo 29000 in v mestu Selvi so vsi stanovniki pomerli.

Nobena turska pokrajina ni tako obilno obljudjena kakor Bolgarska. — Ovdašnje planine so bile že v starodavnosti pod imenom Rhodope poznane; imenitniši verhi od njih se stermejši proti nebu vzdigajo kakor naj višje alpinske planine: stari Gerci so jih deržali za naj višje verhunce zemlje.

Negledeč na te gromade berd in snega, ki jih po zimipokriva, je Bolgarska vendar jedna izmed naj rodovitniših zemelj Evrope. Tu se dobro poušajo vsi proizvodi mirnejšega podnebja. Tu se najdejo livade in na njih tankoverhni, nebatični hrastovi, potem celi lesovi od črešenj, sliv, orehov in leskovine, debelih kot hrastovina. — Bogastvo v rudah pokazuje zlatni in sreberni pesek ovdašnjih rek; ali kar se tiče obertnosti Bolgarov je ta neznatna, ako izvzememo proizvodjenje grope čöhe in rožičnega volja.

(Konec sledi.)

Narodove pesni.

Narodove pesni imenujemo tiste nježne in priproste pesmice, ktere narod že od nekdaj, od neizvestnih časov sprepevlja, na pamet zna in od kterih se ne vé, kdo da jih je složil. U tih pesnih se odpre človeku, kakor bi rekel, nov svet slovstveni. Kar u predgovoru k „Pesmarici cerkevnej“ od svetih pesen slovenskih stoji, tudi od svetovnih velja. Vidi se jim tako rekoč na čelu, da niso od učernih ljudi složene, temoč le izmed naroda sbrane. One niso zavite, zapletene, metafizične in meglene, temoč lahko razumljive, Slovencu kakor domače; ako nekdo pesmico dvakrat sliši, jo že blizo zna; so nježne, kakor lepo dišeče rožice, ki same od sebe na zelenej tratici izrastejo; so kratke, naj lepše in naj starejše imajo navadno samo po dve, tri naj več po četiri redke u jednej versti; so živahne in jederne, kakor Slovenci, u tih pesnih vse živi, vse se giblje, vse govori in odgovarja ne samo ljudi med seboj, temoč tudi vse druge stvari. Mladeneč praša lipo: Kaj mi lipa procvetuješ, kdar mi sadja ne neseš? Lipa mu odgovarja. On se prepira s žerjavom, govori s kukovico; ravno tako tudi deklica se pogovarja u ogradi: Rasti, rasti rožmarin, druge rože tudi z njim. V obče naše narodove pesni verlo rade začinjajo s besedami: Stoji, stoji ravno polje . . . Stoji, stoji lipica, . . . Stoji, stoji gartelč zagrajan . . . Leži, leži ravno polje . . . Besede, celi redki in verste se radi ponavljajo.

Mi imamo slovenskih narodovih pesem, ktere so stare po sto, po dve, tri sto let in še več. Starejša je neka pesem lepša je. Na to se moreš zanesti! Ako bi ne bila posebno lepa, bi jo ljudi u tolikih letih že davno bili opustili. Že zavoljo svoje starosti so važne in imenitne. Novih pesnik lahko složi po kopah — pa vsi pesniki ukup ne morejo ti narediti ne jedne pesmice, ktera bi bila dve, tri sto let stara. Za vlastenca in rodoljuba so te pesmice važne, kakor vsaka slavenska stariina, važnejše so kakor mnogotere stare listine in napisi. Po teh pesmicah slišimo naše nekdajne Slovence in Slovenke sprepevljati, po tih napevih se razlega k nam petje slovensko iz starejših boljših časov; te pesmice so ogledalo, u kterem se vidi, kako so naši predstarejši mislili, kako se veselili, kako žalovali. Krasnoslovec iz njih spozna, kaj našemu narodu dopade; pesnik vidi, kako se morajo pesni skladati, da so prav slovenske; pevec in godec spoznata, kaki morajo napevi biti, da so našemu ljudstvu všeč in kakor do-

mači; jezikoslovec vidi, kako priprosto ljudstvo u različnih krajih govori: govornik se iz njih nauči naj lepšega, naj jasnejšega sklada (Syntax) in sloga (Stil) slovenskega. — S nemškim laktom se vendar ne smejo te narodove pesmice meriti, imajo kar bodi posebnega. Naj lepše in naj starejše so brez soglasja (Reim) imajo ga samo tadaj, kadar se, kakor bi rekel, samo od sebe naleti. U tem so latinskim in gerškim podobne. Nekadaj se nameri, da so trohei in daktili pomešani, u času je od začetka pogosto jedna slovka (Silbe) preveč, nekadaj še po dve; nekatere pesmice so take, kakor bi ne imele nobednega pravega merila (metrum), pri petju pa vendar lepo gladko tečejo.

Te pesmice so živeče in se glaseče starine slovenske; dobro bi bilo, da bi se skerbno sbirale, da se ne pozabijo in ne zgube, mi bi jih potle jiskali in bi jih lahko nikjer več ne najšli. Škoda bi bilo za nje!

Te pesmice imajo pri nas dvojne protivnike. Jedni, dobromisleči ljudi, jih zamečujajo zato ker jih ne poznajo. Oni krivo misle, da so naše narodove pesmice tako umazane, nehotne in gerde, kakor tiste nemške »liberne falerke« Gassenlieder imenovane; vendar so naše toliko lepše in nježnejše, kolikor je golob lepši in nježnejši od slepe miši (mračnjaka, Fledermaus) Samo jeden primer. Tista obče znana nemška: O du lieber Augustin s Geld is hin . . . še ni jedna izmed naj gerdših in vendar kako nepristojno je, da se imenuje sveti Avgustin, berzo zatim pa: s Mensch (!) beim Kragen in tako dalje. Kako nježno (zart) se to zapoje po slovensko!

„Poj, poj, poj tiček moj
Bolj boš pel, bolj boš moj!“

Mnogo, premnogo pesem sem slišal in prebiral u vsih straneh Slovenije, pa nehotnih, gerdih nisem nikde našel, zvunaj jedne jedine u Rožju, u ktorej se gerd pijanec nehotno kosati, rekoč: Žganje je merzlica naših mošnic, baba pa krega se . . . Slavske narodove pesni hvaliti, ni potreba, njih lepota in nježnost je vsemu učenemu svetu dosti znana. Serbske narodove pesni sbrane po Vuku Štefanoviću Karadžiću so u mnoge jezike prestavlene in Göthe, jeden od naj izverstnejših nemških pesnikov jih je marljivo prebiral in njihovej izverstnosti se čudil.

Drugi protivniki naših narodovih pesem so nemškutarski licumirci, svetohlinci. To so ti čudni ljudi! Kar je slavenskega, bi radi vse u greh obrnili. Po slovensko mušice predljajo, po nemško bi pa velblude (kamele) požirali. Ako se nekdo hoče voziti celo poletje po toplinah in se motoviliti na Lustreise, malo kaj porečo: ako pak Slovenec ali Slovenka

samo na somenj ali žegnovanje gre, bi že radi upisali u velik greh, in ako se podá jedenkrat u letu nekam na božji pot, da se od vsakdanjega dela za nekteri den odterga, se malo oddehne, se malo ogleda, kak je svet na unej strani gore, še to bi radi očernili, ako ravno naši ljudi na božjem potu nič hudega ne delajo, temoč skoro ves pot pojo in molijo, se zadnič spovejo in obhajajo. — Po nemško se moreš oblačiti prešerno kakor pav, še merdnuli ne bodo, ako pa Slovenec ali Slovenka o nedelah in praznikih svoje jedino čedno oblačilce obleče Bogu k časti, že začnejo očitati o prevzetnosti, bi kumej bilo, da bi človek šel navlaš malo umazan in stergan u cerkev. — Ako ljudi hodijo u Theater, u Maskerade, u Bal, u Kasino, u Reunion, u Liedertafel, tu molčijo, kakor polh, nekđaj še samo grejo s tim posvetnim svetom — ako pa Slovenec ali Slovenka pri svojem težkem delu kako slovensko pesmico zapoje — ti šentana reč ti, kako je to neizrečeno krivo! Pač vse je greh nasmejati se, zapeti, imeti lahko serce, biti zadovoljnim s svojim stanom; bi kumej bilo, da bi se ves čas deržal klaverno, nevoljno in tumpasto. Pa pravijo: Mi bi se slovenskim narodovim pesmicam nič ne ustavljali, ako bi ne bile tako nemarne in posvetne. — Kako pa, kako pa! Ti sveta senca ti! Posvetne so, to je resnica, ker se po svetu pojo, ljudi naši jih ne morejo nikamor inde iti pet, kakor po svetu. U teh pesmicah se spomenja sadaj mož, sadaj žena; sadaj mladeneč, sadaj deklica; sadaj ženin sadaj nevesta, to je resnica, pa to tudi čisto nič ni krivega. Kdor hoče peti od ljudi, mora od možev, žen, mladenčev in od deklic peti, ali pa bi moral sprepevljati od ljube živine, in še tam bi bilo vse generis masculini et feminini. Kdor nič noče od ljudi slišati peti naj se poda med skalovje in u medgorje med divjo zverino, ali še modrejši, naj se živ pokople. Pri vsakej svatbi mora biti ženin in nevesta, sicer še poroke ni, in ni svetega zakona. Svatovne pesmice govore od ženina in neveste. Druge pesmice spet povejo, da je mladeneč moral pred poroko daleč črez morje se podati, od kodar ga ne bode nigdar več, in deklica mu pravi: Jaz se omožila bom, se vdala bom, tebe zapustila bom; ali pa mora mladeneč u vojsko in vse je žalostno. Ali u vojski umerje reče u pesni deklica: Sedem let sem čakala, sedem let bom žalvala; ali pa srečno nazaj pride, je pa vesela cela zlahta in u kratkim je poroka. Take so naše narodove pesmice. Samo umazanemu je vse umazano. Für den unreinen ist alles unrein.

Serblji imajo, to se ve, mnogo, mnogo več in lepših narodnih pesem, kakor ni Slovenci; pa tudi med našim ljudstvom

jih je še več, kakor se navadno misli. Kdor je prijatelj narodovega pesništva naj si vsakako omisli: Serbske pesni sbrane in izdane u Beču od Vuka Štefanovića, zraven pa naj tudi slovenske dragocenosti skuplja. —

Kdor hoče take slovenske starine zapisovati, mora rad s priprostim ljudstvom se obhoditi, tam še čisto slovenstvo dosti krepko živi: študirani ljudi smo se že bolj odtujili, ker več let svojega življenja moramo po mestih in med ptujim narodom živeti. Pogovarjajoč se s ljudmi pazi na besede manje znane, na lepe izreke (Ausdrücke), poslovice; rad poprašuj različne stvari, kako se ta ali una trava ali rožica imenuje, k čemu je; kako se imenuje to ali uno drevo, te ali uni kamen; kako se imenuje rokodelsko orodje tega ali unega rokodelca; kako se imenujejo deli vozni, mliniski, deli od statev in tako dalje. Samo skusi tako popraševati, zavzel se bodeš spoznavši, koliko se imaš še učiti. To je tako kratkočasno in podučivno, da bi ne verjel. Pa imej vsigdar olovko (Bleistift) in papir pri sebi, da pri tej priči vsako reč zapišeš. O večerih, kadar j: več ljudi zbranih pri nekakem delu, postavim, kadar luščijo, nat od repe porezujejo, ali kadar predejo, tadaj povej naj pred ti kako lepo, pošteno, narodovo pravlico, ali nekako narodovo pesmico. Kadar potle začnejo drugi tudi pripovedovati in peti, pa zapiši, kar je za te novega, kar še ne veš in zaznamovaj, kde si pesem peti slišal. Pa vse prijazno. Kadar pesme napisuješ, naj ti jih najpred narekujejo (andiktiren), potle glej da ti jo še zapoje in med tem pazi, da popraviš, kar si nekđaj morebiti krivo napisal. Narekovaje ljudi se slabo derže merila (metrum), dve, tri kope besedi več ali manje, to jim je blizo vse jedno, kadar pak pesem zapoje, tadaj se pak že zavoljo napeva merila derže. U gostivnicah nič ne bodeš veliko lepega zbaral, kaj bodeš s pijanci! Pri Zili znajo pri svatbah skoro vsakemu svetniku nekako pesmico na čast zapeti. Naj zanimivejše so se meni zdele pesme po Krasu med Gorico in Terstom. Da bi jih le nekdo marljivo zapisoval!

Napisati se morajo pesni ravno tako, kakor narod izgovarja, se ne sme celo nič poboljševati in spremenjevati, kakor se tudi rožice, ktere rastlinar sbira, ne smejo obškerclati, obrezati in malati, temoč se morajo u knjigo med liste položiti kakoršne so izrasle.

Zavolj pomanjkanja prostora podamo tu le samo jedno pesmico.

K a z e n j.

(Krajska iz Zabukovja blizo sv. Josta)

Leži, leži ravno polje
(Na polji stezica vhlajena.)

Po njej publič perleti
(Sprelubi sveti Valentin.)

Tam stoji hiša zidana,
Na pragi nvađa birtinja,
Germušek ključov v rokah ma.

Svet Valentin ji govori
(Al b me hotli jerpergat?)

Leta bo pod mojo streho spav,
(Kdor bo za sladko vince dav.)

Še ji drugič govori:
(Al b me hotli jerpergat?)

Leta bo pod mojo streho spav,
(Kdor bo za sladko vince dav.)

Še ji tretjič govori:
(Al b me hotli jerpergat?)

Leta bo pod mojo streho spav
(Kdor bo za sladko vince dav.)

Se publič hitro zaverti,
(Pa ji s perstam poperti.)

Le merkej, merkej birtinja
(.)

Preden je ura devet bla,
(Birtinja je že bovna bla.)

Preden je ura deset bla
(So že poslali po mašnika.)

Preden je ura jednajst bla
(Je že na parah mertva bla.)

Književni pregled.

Bogočastje sv. katoliške cerkve. Spisal in založil Dr. Jož. Muršec, učitel verozakona v st. mestjanski učilnici u Gradcu.

Slovensko slovstvo se veselo množi: vsaki mesec, vsaki teden pri-
nese kake nove slovenske bukvice; in kar je največe hvale vredno: vse
te nove bukvice so polne koristnih navkov, in primerjene sedajnim po-
trebam naših ljubih Slovencev. Taka je tudi s to knjižico: »Bogočastje
sv. katoliške cerkve»; ona je prava zakladnica lepih navkov. Uvod te
knjižice razjasnuje sledeče reči: »Zvunajna služba božja je človeku pri-
rojena potreba, ona je nam tudi zapovedana; korist zvunajne službe
božje, dolžnost k zvunajnej službi božjej; sredstva (pripomočki) za zvun-
najno službo božjo; sv. običaji (šege in ceremonije) in njih dogodbina.»

Knjiga sama ima namen, u bogočastju ali u službi božjej sv. kat.
cerkve poučiti; ona tedaj razlaga u 4 poglavjih:

1. Cerkvene čase. U tem poglavju se razlagajo prazniki, pes-
mi, šege in običaji adventne, velikonočne in binškošne dobe.

2. Cerkvene kraje. Tu se govori od cerkev, kapelic, oltar-
jev, pokopališč in vseh reči, ki se tukaj vidijo.

3. Cerkveno spravo. Tu se govori od cerkvenih reči, ki spa-
dajo k cerkvenoj spravi: 1. cerkvena obleka; 2. cerkvena posodba; 3.
cerkvene knjige.

4. Cerkvena opravila. To poglavje je naj obširnejše. Tu se
razlagajo prav lepo in pobožno vse tiste opravde, ktere je Jezus sam za-
povedal ali njegova od sv. Duha razsvečena cerkva, ino po kterih se
Bogu in njegovim svetnikom čast in hvala daja, vernim pa božja milost
podeluje. Takše so: sv. meša, sv. svetstva (zakramenti), keršanski nauk,
cerkveni posveti in blagoslovi (žegni), katoliške molitve ino pobožnosti,
cerkveni obhodi (procesije) ino božji poti; in zmes med timi reči je
tudi mnogokrat govor od cerkvenih oseb (person). Vse je tukaj izver-
stno vredjeno in razloženo; posebno je nam pa dopadlo, kar je rečeno
od cerkvenih posvetov in blagoslovov. Prav lepe in važne reči se tu

pravijo od posvečenja cerkev, oltarjev, kapel, križev, pokopališč, kerstne vode, ognja, olja, vode, vina, zvonov, cerk. posodb itd.; pri blagoslovih so omenjeni sledeči: blagoslov novo posvečenoga mešnika, mešnikov blagoslov pri sv. meši, blagoslov s sv. rešnim telesom, blagoslov vpelanke, in keršanski pokop.

Ta knjiga je, kakor se vidi, kratka liturgia (bogočastje) sv. katolske cerkve, kakoršne dosihmal mi Slovenci še nismo imeli.

Slava in hvala gosp. Dr. Muršec-u za to zalo in važno knjigo! Vi pa, dragi Slovenci! ki ljubite in spoštujete katolsko cerkvo in njeno očitno službo božjo, pogostoma in radi berite in preišlujate svete in lepe reči, ki jih vam ta knjižica razlaga. Mi vsi moramo skoz ino skoz poterditi, kar slavni spisovatelj pravi: „Nadam se, da tota sicer drobna pak sitno nadeta knjižica veliki potreboči u okom pride, ino mnogim vstreže, ker reči razjasnuje, ktere prav razumeti je vsakemu vsikdar dobro ino koristno, v sedajnih časih pak silno potrebno.“

Tota knjižica, ki šteje blizo 200 strani u osmini, velja lepo zvezana: u usnjenem robu s srebernim napisom 33 kr. sr. u platnenem robu 30 kr. sr.

Na prodajo ima: u Ljubljani knjigovezec L. Kremžer, u Celju J. Jeretin, u Mariboru A. Ferlinc, u Ptujju J. Spricaj, u Radgoni A. Wajcinger, u Celovcu J. Leon, u Gradcu J. Majer.

Posebno se priporoči za šolska darila.

Ravnokar je v Ljubljani pri J. Lerherju na svitlo prišla: „Jamska Ivanka.“ Izvirna domorodna igra v 3 djanjih s pesmami. Obā zvezka, u kterih jednem je besedje igre, u drugem pa pesme za petje in klavir, veljata 36. kr. sr. Čisti znesek prodanih knjig je namenjen za darila slovsfvenim slovenskim delom. Slava nevtrudljivemu g. pisatelju, in sicer toliko več, ker je to prvi izvorni igrokaz v slovenskem jeziku.

Pred nekoliko dnevi je tudi prišel na svetlo tretji zvezek: „slovenske gerlice“, ktero slavno slov. društvo v Ljubljani izdaja. V tem zvezku se najdejo sledeči četvirospevi: 1. Planinar, 2. Dolenska, 3. Zvonikarjeva, 4. Svarjenje, 5. Stari krajnc, 6. Vse mine, 7. Strunam, 8. Spomin Valentina Vodnika, 9. Sarafan, 10. Slavska reč. Velja 15 kr. sr. Ako pomislimo, koliko lepo petje k obudi in omiki narodnega duha pripomōre, moramo slavnemu društvu iskreno hvalo izreči, da se je tako krepko izdavanja narodnih pesem poprijelo.

V tiskarnici Lj. Gaja u Zagrebu je izišel pred nekoliko tedni prvi svezek časopisa: „Prijatelj Bosanski.“ Mnogo imenitnih in važnih reči nam donāša. Vrednik je franciškan Jukić Banjalučanin. Želeti je, da bi te list mnogo prijateljev in podpornikov našel, ker se le takō zamore ohraniti. Cena mu je 40 kr. sr.

V Lipsii se tiskajo ponemčene slovenske narodne pesmi. Prestavil jih je naš slavni nemški pesnik Anastazi Grün. — Tudi serbske narodne pesmi, od A. Frankla v nemški jezik prestavljene bojo v kratkem na svitlo prišle. — S prestavljanjem serbskih narodnih pesem, posebno taistih, ki se Marka kraljevića vtičejo, se peča nemški pes-

nik J. N. Vogel in Dr. Siegfried Kapper piše epičko pesem: „Car Lazar“ na podlogi serbskih narodnih pesem.

V Beogradu je jel dvakrat v tednu izhajati serbski časopis: „Šumadinka.“ Vreduje ga slavno znani g. Milorad Medaković. Peča se bolj s lepoznavskimi rečmi. Polletna predplatna cena mu je za avstrijsko carevino 2 gld. 20 kr. sr.

V zlatnem Pragu izhajata dva leposlovna česka časopisa, namreč: „Včela“ dvakrat v tednu pod vredništvom J. Kračmerja in velja za pol leta s poštnino vred 1 gld. 30 kr. sr. — in od 1. avgusta tudi: „Květy“ trikrat v tednu pod vredništvom J. Maly-a. Za avgust in september veljajo po pošti 50 kr. sr.

Deželni odbor na Českem je zopet za izverstne izvirne igre darila razpisal, in sicer: 1. 250 gld. sr. za naj boljšo dramo iz česke dogodivščine; 2. 200 gld. sr. za naj boljše ljudsko dramo iz sedajnih časov, namesti drame pa zna tudi vesela igra biti; 3. Zraven tega je dovolil tudi en accessit s 100 gld. dobrega denarja. Zgodovinske drame morajo do konca marca, druge igre pa do konca februarja prihodajega leta deželnemu odboru postae biti.

Z m e s.

Narodni jezik.

Jezik narodni je naj dražje blago naroda, naj močnejše sredstvo narodno samostalnost ohraniti, naj čistejši izraz narodnega duha, živi spomenik narodnih djanj.

Narod, ki ne spoštuje svojega jezika, sramoti samega sebe; narod, kateri vzeme jezik ptujega naroda, kuje si sam okove težkoga robstva; narod, ki pozabi svojega jezika, postane čopor (derhal) ljudi bez čuta in življenja —

Svoj nepopolni in neizobraženi jezik žertvovati ptujemu izobraženomu se pravi, izdati svetinjo česti svoje domovine; za koliko gerše pa je ptuji jezik bolj ceniti, kakor lastni, narodni, čistejši in krepkejši: pa še večja pregreha je, če se lastnomu jeziku predpostavlja jezik naroda neprijateljskega! —

S m e š n i c e.

„Moji pacienti so vsi zadovolni z menoj!“ se je bahal v nekej družini zdravnik, „še nobeni se ni čez me kaj potožil!“ — Imate prav,“ mu odgovori neka gospodična, „zakaj mertvi ne govorijo.“

Jeden tat se splazi enkrat med drugimi ljudmi v štacuno in nabaše skrivoma mnogo sladkorja in kave, ter se odmakne. V dverih ga sreča gospodár štacune, ter se mu, mislivši, da je novega dobrega odjemnika dobil, globoko prikloni, rekoč: „Gospodine! le pogosto pridite!

Neki gospod je s svojim služabnikom u jednej spavnici spaval. Obá sta ga rada serkala. Jednega dne pride služabnik pozdnejše domú kakor gospod, kateri je že opit v postelji ležal in spal. Dolgo tava slu-

žabnik semtertje po sobi, na enkrat spoderkne in ravno na postelj pade, kjer je gospod ležal. Nevedoma se vleže, pa glavo k znožju položi.

V kratkem se gospod prebudi in zakrikne: „Luka! pri meni nekdo v postelji leži.“ „Pri meni tudi!“ jo Luka povzame, ker ni vedel, da v gospodovej postelji leži. — O, ti hudirja! verzi ga ven!“ Služabnik zdaj hitro zagrabi pri njemu ležečega gospoda in ga hoče iz postelji tresnuti. — Zdaj uvidi gospod da njegov služabnik tudi pijan pri njemu leži, in se prihodnjič skerbeno pijače varje, ker se je svoje pijanosti sramoval.

P š i c e.

Jur begún. Jur vojšak je beže pred sovražnikom sam sebe vmoril; Prašam, alj ni to norost, da bi umrl ne, umret?

Skopuhu. Moja leva, takó se baháš, ne vé, kar da desna; Res verjemem ti rad, ker clo nič desna ne dá.

(Pp. latinskem.)

POVABILO NA NAROČBO.

S prihodnjim mescem se začne novo četvertletje „slovenske bčele;“ zatorej povabimo in poprosimo vse častite rodoljube, ki so jo še dalej prejemati in podpirati volje, da naj nam naročnino za časa odrajtati blagovolijo in sicer za pol leta 1 gld. 12 kr. sr, — in s poštnino vred 1 gld. 30 kr. sr. Za četert leta se polovico manj plača. Za liste z naročivnim denarjem ni treba poštnine plačati, če se zvunaj na zavitku zapiše: „Naročnina za slovensko bčelo.“ — Izdaja se vselej 1. dne vsakega mesca. Kdor je redno ne dobiva, naj se hitro po pošti v odprtem pismu oglasi.

Zdaj štejemo nekaj manj kot 400 naročnikov. Iztisov slovenske bčele za pretekle tri mesce (juli, avgust in september) imamo še proti 200 pripravljenih. Vnovič pristopivši naročniki zamorejo tudi taiste dobiti.

Pri tej priložnosti častitim bravcem tudi povemo, da mislimo prihodnje leto slov. bčelo dvakrat v mescu izdajati, ako se le še nekaj več naročnikov oglasi.

Veliko slavnih slovenskih pisateljev je nas podpirati zagotovilo, in nam večidel tudi že mnogo prav izverstnih sostavkov za bčelo poslalo. Tih naj imenitniši so gospodi: Cafov, Cegnar, Ferčnik, Franc, Jeriša, Kelih, Lesjak, Levstek, Litijan, Majar, Navratil, Oliban, Podgorski, Razlag, Robida, Simandl, Stepančič, Sumper, Svečan (Einspieler), Škerjanc, Šribar, Terdina, Terstenjak, Toman, Varl i. t. d. S pomočjo tih in s časom še več drugih slavnih pisateljev bode „slovenska bčela“ gotovo v čedalje lepšej in prijetnišej obleki izhajati zamogla.

Zavitke, glavni list in pregled zadržajava bomo bčeli le od polletja do polletja in imenik naročnikov na koncu vsakega leta pridajali, ker bi sicer posamezni zvezki premajhni bili, in se daljši sostavki večkrat tudi pretergati morali.

H koncu pa še enkrat poprosimo liste gospode prejemnike slov. bčele, ki še za prve tri mesce naročnine odrajtali niso, da bi jo nam v kratkem poslali blagovolili.

Vred. in Založn.

Pridjana je 3. pola Majarjevega spisovnika.